

Keskkonnaameti keskkonnahariduse infoleht ilmub 2 korda aastas.

INDREK PEIL

Saaremaa ühiskümnaasiumis on võimalik valida kolme õppesuuna vahel: keeled, loodusteadus ja reaallained. Teaduspõhist lähenemist loomulikuna võttes oskavad noored paremini leida ja luua seoseid erinevate teadusharude vahel ning suudavad ka pseudoteadust päris asjast eristada. Pildil Saaremaa ühiskümnaasiumi õppereis Ahhaa keskusesse.

Loe keskkonnaharidusest Saaremaa ühiskümnaasiumis pikemalt lk 6.

SELLES LEHES:

Loodus- ja keskkonnahariduse kaudu säästva arengu hariduseni	2
Keskkonnaharidus ja riiklikud üldhariduse õppekavad	2
Tõrva gümnaasium liidab lapsed loodusega	3
Õues õpivad ka õpetajad	4
Mis on burgeril pistmist haridusega?	5
Saaremaa ühiskümnaasium on tulevaste loodusteadlaste kasvulava	6
Keskkonnaharidus kasti ja kostüümis	8
Üksi hea süüa, kahekesi hea magada, hulgakesi hea tööd teha	9
Noori loodushuvilisi tunnustatakse märgiga	10
Reportaaž loodusfilmi võttepäevast	11
Teeme, kogeme ja õpime koos!	12

Keskkonnaharidus areneb hoogsalt

Keskkonnahariduse arendamise programmi esimesel tegevusaastal viidi läbi keskkonnahariduse teabelehe, keskkonnahariduse uuringute ning portaali www.keskkonnaharidus.ee arendamise riigihanked.

Keskkonnahariduse uuringuid teostab OÜ Cumulus Consulting. Loodame sealt saada tugeva sisendi, millest lähtuda täiendkoolituskavasid koostades ja õppevahendeid arendades. Kokku koostatakse kuus täiendkoolituskava – lasteaias, algkooli, põhikooli ja gümnaasiumi õpetajatele, õpetajakoolituse õppejõududele ning koolivälise keskkonnahariduse spetsialistidele. Koolitustega loodame alustada 2013. aasta sügisest.

Portaali www.keskkonnaharidus.ee arendustööd tehakse Mekaia OÜs, uue kujunduse autoriks on Velvet DP OÜ. Loodame, et uus vorm ja võimalused muudavad portaali keskkonnahariduse

huviliste seas populaarseks mõttevahetuskohaks.

Viimased pool aastat oleme ekspertide abiga ette valmistanud säästva arengu põhimõtteid ning keskkonnaharidust tutvustavate tele- ja raadiosaadete riigihanget järgnevas kolmeks aastaks. Loodame saadetega ärgitada inimesi märkama oma tegevuste mõju ning mõtlema tagajärgede üle.

Sellel aastal alustame keskkonnahariduse organisatsioonidele suunatud tunnustussüsteemi statuudi ja kriteeriumite väljatöötamist. Tunnustussüsteem on mõeldud asutustele, kes on süsteemselt ja jätkusuutlikult keskkonnahariduse valdkonda arendanud ja propageerinud. Esimesed tunnustused soovime üle anda 2013. aastal ning loodame, et sellest saab tore traditsioon.

Keskkonnahariduse arendamise programm toetab koostööd nii maakondlike ümarlaudade ja infopäevade kui ka regionaalsete konverentside

kaudu. Et maakondlikud üritused muutuks elavamaks ja harivamaks, täiendame neid lühiloengu või praktilise töötoaga. Ümarlaudade toimumisajaks on planeeritud aprill-mai, keskkonnahariduse maakondlike võimalusi tutvustavad infopäevad toimuvad uue õppeaasta alguses. Oktoobris-novembris peetakse regionaalset keskkonnahariduse konverentse, sel aastal Tallinnas, Tartus, Jõhvis, Viljandis, Kärdlas ja Moostes.

Keskkonnahariduse arendamise programm on oma loomult avatud ja ootame asjast huvitatutelt kaasrääkimist. Häid mõtteid pole kunagi liiga palju!

Kristjan Sahtel
Programmi „Keskkonnahariduse arendamine“ programmijuht

Loodus- ja keskkonnahariduse kaudu säästva arengu hariduseni

Tänavu täitub 20 aastat ülemaailmse säästva arengu konverentsist Rio de Janeiros. Säästva arengu protsess on pakkunud võimalust tõstatada globaalseid küsimusi ja sõlmida kokkuleppeid ÜRO liikmesriikide vahel. Nii kaks aastakümnet tagasi kui tänagi on kõneluste peateemadeks kliima muutumine ja elustiku vähenemine.

Kahjuks pole täitunud Rio 1992. aastal toimunud konverentsi kumbki eesmärk: töötada välja ühtne ja kõikehõlmav säästva arengu definitsioon ning võtta otsustamisel arvesse ühtaegu inimeste vajadusi, keskkonna võimalusi ja majanduskasvu suurendamist.

Tänaseks on jõutud arusaamisele, et universaalset säästva arengu definitsiooni pole olemas. Selle tähendus ja sisu sõltuvad kontekstist ning kasutaja teadmistest ja väärtushinnangutest. Nii on vaja iga kord kokku leppida, mida on võimalik ja mõistlik saavutada ning rakendada inimeste heaolu suurendamiseks, arvestades seejuures looduskeskkonna võimalusi ja puhverduvõimet.

Rio teisel konverentsil 2002. aastal kokku lepitud kaheksa aastatuhande eesmärgi on jätkuvalt päevakohased. Toidu- ja veepuudus on küll vähenenud, kuid mitte piisavalt, et varustada üha kasvavat elanikkonda. Laste suremus ja emade tervis, naiste õigused ja viiruste levik on jätkuvalt rahvusvaheliste väljakutsete seas. Eraldi teemana on globaalsete probleemide ravis hariduse kättesaadavus ja kvaliteet. Peale teadmiste andmise on vaja arendada oskust neid igapäevastes tarbimisvalikutel kasutada.

Keskkonnateadlikkuse kolm astet

Keskkonnateadlikkuse arengus Euroopas eristatakse kolme etappi. Alates eelmise sajandi algusest kuni 1970ndateni tegeldi peamiselt looduse üksikobjektide ja maastike kaitsega, asutati esimesed kaitsealad. Loodusharidus tähendas seda, et inimestele tutvustati looma- ja taimeliike. Oluliseks peeti sealjuures, et loodusõpetus toimiks looduses.

Alates 1970. aastatest on järk-järgult muutunud oluliseks rohelise keskkonna ehk looduse kõrval ka nn pruun ehk

tehiskeskkond, mis on inimeste loodud ja üha sagedamini ka meie peamine elukeskkond. Müra, õhusaaste ja jäätmed muutusid probleemiks paljuski tänu inimeste soovile parandada oma elukeskkonda. Seda perioodi kuni 1990ndateni peetakse keskkonnahariduse ajajärguks.

Kui 1992. aastal võtsid ÜRO liikmesriigid Rios vastu säästva arengu deklaratsiooni, sai alguse kolmas ajajärk hariduse valdkonnas. Säästva arengu haridus tõi fookusesse jätkusuutliku arengu põhimõtted: ressurside sääst, inimõhu ja saaste vähendamine, aga ka võrdsuse ja võrdõiguslikkuse teema.

Loodusharidus Eestis

Eestis asutati esimene looduskaitseala Vaika saartel 1910. aastal. Aastatel 1952–2001 tegutsenud üleriigilist noorte naturalistide jaama (hiljem noorte loodusesõprade maja) võib pidada oluliseks noorte loodushariduse andjaks väljaspool kooliruume. Kaks viimast keskkonnateadlikkuse arengu etappi on Eestis kulgenud käsikäes, säästva arengu hariduseni oleme alles teel.

Keskkonnaharidus ja riiklikud üldhariduse õppekavad

Kehtiva õppekava järgi tuleb kasutada nüüdisaegset ning mitmekesist õppemetoodikat, -viise ja -vahendeid, sealhulgas aktiivõppemetodeid, õppekäike, õues- ja muuseumiõpet.

GEORG AHER

Õpetajad räägivad tihti omavahel, et tegelikult on iga õppija hariduslike erivajadustega, sest igaüks tuleb kooli erinevate oskuste, teadmiste ja hoiakutega ning parima hariduse omandamiseks vajaks just temale sobivat õpet.

Osa tänapäeva lapsi on väga väheste looduskogemustega. Nagu ütles üks meie esimesi tuntud looduskaitsejaid Artur Toom: „Ei ole nad endale loodust sõbraks võtnud.“ Neid lapsi ei nimetata erivajadustega lasteks, kuid ometi nad seda on, sest ilma looduses tehtud tähelepanekute ja omandatud kogemusteta on võimatu mõista, mis on millega seotud. Nii on elukeskkonda hävitavad otsused kerged sündima.

Ameeriklane Richard Louv kirjutas mõni aasta tagasi bestselleri „Viimane laps metsas“, milles kirjeldas vaid ühe põlvkonna jooksul toimunud muutusi lapsepõlve mängudes – varem kuulus sinna tegutsemise maja taga metsas, praegu aga köidavad lapsi ekraanid

ning teiste inimeste loodud saated ja mängud. Õues ei oska need lapsed midagi mõistlikku peale hakata.

Riiklikke õppekavasid on muudetud nii, et lastel oleks õppeperioodil otsene kokkupuude ümbritseva keskkonnaga ning nad saaksid õppe kestel teadmised, kogemused ja oskused, mida on tarvis, et tulla toime nii loodus-, kultuuri- kui ka majanduskeskkonnas.

Koolieelse lasteasutuste õppekava üheks valdkonnaks on „Mina ja keskkond“. Selle raames tehtav võimaldab lasteaiastel õppida väärtustama elusloodust, inimsuhteid ja keskkonda meie ümber. Meil on palju lasteaedu, kus õppetöö on seostatud looduse ja keskkonnaga. Pärnu ja Kohtla-Järve lasteaiad töötasid välja ülelinnalised keskkonnahariduse põhimõtted – keskkonnaharidus sisaldub igapäevases õppetöös ning osa õppetööst toimub õues.

Üldhariduskoolides on keskkonnaharidusega tegelemine kohustuslik juba

Säästva arengu haridus õpetab, kuidas kasutada teadmisi elukeskkonna hoidmiseks. Olulisel kohal on väärtuskasvatus, sest ilma teadmiste ja eetiliste tõekspidamisteta pole võimalik langetada tulevikku arvestavaid valikuid.

ÜRO egiidi all 2004. aastal alguse saanud säästva arengu hariduse dekaad on püüdnud teadvustada uute õpetamis-meetodite ja -vahendite tähtsust. Milline kodusoojustus on tõhus, milline töölesõit tekitab vähem õhusaastet, kuidas kaasa rääkida koduvalla arengu planeerimisel, kuidas korraldada töökohas jäätmekäitlust? Sellised küsimused ei ole ainult spetsialistide otsustada. Nendega tuleb toime tulla igal inimesel, perekonnal, kollektiivil, omavalitsusel ja riigil.

Teavet on palju, tihti ka vastuolulist, kuid kriitiline mõtlemine ja kohanduv käitumisviis aitavad valikuid teha. Seda tuleb õppida nii lapsena, lapsevanemana kui ka vanavanemana. Elukestev õpe on vajalik selleks, et pidevalt korrigeerida oma käitumist, et mitte jätta Maa tulevase elanikke ilma neist võimalustest, mis on tänastel põlvkondadel.

Kaja Peterson
Säästva arengu komisjoni esimees, keskkonnahariduse arendamise programmi nõukoja liige

1996. aastast, kui kinnitati Eesti esimene oma riigis tehtud õppekava. Keskkonda ja säästvat arengut käsitletakse õppekava läbiva teemana, iga õpetaja peab sobivas kontekstis pöörama tähelepanu jätkusuutliku maailmavaate kujundamisele. Eriti oluline on selles töös kujundada keskkonda säästvad hoiakud, koostöö- ja argumenteerimisoskused. Kahjuks on veel üsna palju koole, kus arvatakse, et keskkonnahariduse kujundamine võrdub õpikust loodusteadmiste omandamisega, ning sellega tegelevad vaid loodusainete õpetajad.

Paljudes keskkonnahariduskeskustes on väga kvaliteetsed õppeprogrammid ning koolid leiavad võimalusi, et lapsed saaksid õppida ehedas keskkonnas. Loodame, et Richard Loevi kartused on asjatud ja lapsed õpivad taas looduses viibimist igapäevaseks pidama.

Sirje Aher ja Georg Aher
MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED

Tõrva gümnaasiumi õpilaste looduskogemused on väga mitmekesised. LIA ORTUS

Tõrva gümnaasium liidab lapsed loodusega

Looduskaitsealuses pargis asuva Tõrva gümnaasiumi ümbrus loob head võimalused õues õppimiseks, läheduses asuvad ka Õhne jõgi ja Vanamõisa järv.

Õpime kodukohas ja käime loodusretkedel Eestimaal, et tutvuda eheda loodusega. Kirjutame keskkonnahariduslikke projekte, mis toetavad õpilaste loodusharidust. Oleme paigaldanud parki teadetetahvleid ja teostanud uuringuid, mille tulemusel on valminud linnu-, kala- ja taimevoldik. Oleme saanud pargis teid uuendada, Õhne jõge puhastada ja puude hooldusloikust teha.

Loodusürituste sarjas on meil õpetust jagamas käinud jahimees Aare Jaama, loodusenaine Kristel Vilbaste ja õuesõppe propageerija Mikk Sarv, bioloog-loodusfotograaf Margus Muts, metsamoor Irje Karjus, loodusemees Arne Ader. Seentemaailma viis meid Külli Kalamees-Pani, sooretkel suunas Kaja Kübar ja putukamaailma saladusi õpetas Veljo Runnel. Kaitstavate liikide eluolu tutvustas Tarmo Evestus ja lindudest rääkis linnutundja Rein Mikk.

Õpilased koostavad ka ise loodusülesandeid, koguvad infot, otsivad küsimustele vastuseid ja täidavad vaatluslehti. Loodusjuttude ja -luuletuste kirjutamine, piltide maalimine, elulised ülesanded, infoallikate kasutamine, eneseväljendamine ja uurimine äratavad huvi looduse mitmekesisuse vastu ja panevad meid loodusest hoolima.

Loodusretked toimuvad igal aastaajal. Sügisel saab märgata looduse hääbumist, maitsta marju, meisterdada looduslikust materjalist. Talvel imetleme looduse kargust, otsime loomade ja lin-

dude tegevusjälgi ning õpime, kuidas saada hakkama külma ilmaga. Kevadel vaatleme looduse tärkamist, kuulame linnulaulu, jälgime pisiloomade ja putukate toimetusi. Suvel jookseme paljajalu, istume niidul, õpime taimi tundma, joonistame, värvime taimedega, matkame metsas ja rabas.

Õuesõppe juures on esmatähts aktiivne tegevus. Raba, meri, järv, jõgi, niit, mets, taimed, linnud, loomad, putukad, seemned, samblad ja samblikud – kõike tuleb tundma õppida. Looduses viibimine lööb laste silmad särama ning pakub teadasaamis- ja avastamisrõõmu. Olen järjest rohkem märganud, kuidas pärast retke õpilaste hingekeeled helisevad. Ja küll on hea tunne, kui üks pisike poiss küsib: „Õpetaja, kust sa küll seda kõike tead?“ või kui sulle pärast reisi kirjutatakse luuleridu. Olgu üks neist siingi toodud.

*Looduses käia on tore,
kui ilm ei ole kole.
Väljas tuiskab, tormab veel,
enam pole näha teed.
Meile aga see ei loe,
sooja riide sisse poen.
Lähem metsa matkama,
sõpradega kohtuma.
Eesti loodus on nii tore,
mujal sarnast küll ei ole.*

Liia Ortus
Tõrva gümnaasiumi õpetaja ja projektijuht

Vaatlushoos on Virtsu kooli õpetajad.

MARGIT SOKK

Õues õpivad ka õpetajad

Kakskümmend meeskonda, kakskümmend kooliõue ja kakskümmend rikastavat koolituspäeva Eestimaa erinevais paigus – need on meelde jäävad kogemused, mida oleme saanud kahel aastal koolimeeskondadele õuesõppe koolitusi korraldades.

Tartu keskkonnahariduse keskuse õuesõppekoolituste sarjas toimuv aktiivõppe meetodeid rakendav õuesõppepäev pedagoogidele algab meeskonnatunnetuse loomisega, kus tuleb ühiselt täita erinevaid ülesandeid. Kollektiivides jõutakse sama tulemuseni erinevaid teid mööda. Kui meeskonnas pole otsustavat juhti, avastatakse üllatusega, et kokkuleppeni jõudmiseks kulub ootamatult palju aega. Samas on see aeg täidetud eesmärgipärase koostööga ning omavahelise suhtlemise refleksioonin on adunud koolile iseloomulikk suhtlemismustrit ja osalusdemokraatiat.

„Parim osa sellest koolitusest oligi see meeskonnamängude osa – kolleegidega midagi koos teha on väga tore, olgu siis nõõri pingutada, tigusid uurida või küsimuste järele joosta ja üksteist veidrate häälega huigata,“ kirjutas koolitusel osalenud õpetaja.

Kolme loodusteema – park, kivimid, teod – käsitlemisel mõõdetakse objekte ning täidetakse loomingulisi töölehti, kus on ülesandeid ka emakeele, võõrkeele ja matemaatika kohta. Mängitakse ka suhtlemis- ja liikumismänge.

Päeva kestel uuritakse kooliõues kivimeid ja setteid, ehitatakse spordiplatsile päikesesüsteemi mudelid, vaadeldakse kiritigude välisehitust ja toitumiseelistusi ning arvutatakse

nende liikumiskiirust. Ühiselt mõõdetakse puude kõrgust ning õpitakse loomade häälsusi erinevates keeltes.

„Hämmastav, et meie kooli lähedal oli võimalik nii mitmekesiseid asju läbi viia!“ üllatus üks õpetaja.

Õuesõpe on tuttav juba peaaegu igale loodusainete õpetajale, aga matemaatika ja emakeele ning võõrkeelte õpetajad on harjunud pigem õppetööga klassitoas. Sageli muretsevad pedagoogid, et õuesõppetunnid võtavad palju aega ja ainekavades ettenähtud teemade läbimiseks seda napib.

Tundsiime kõikides koolides juhtkonna aktiivset toetust ja enamasti osales ka direktor või õppealajuhataja. Juhtkonna kaasamisel ongi meie koolitused kõige mõjusamad, sest koolijuhid mõistavad, et õuesõpe ei ole aja raiskamine, vaid selle käigus saab rakendada teadmisi mitmete õppeainete valdkonnast ja arenevad õpilaste koostöösused.

Koolituspäev kooliõuel või kooli lähedal pargis lubab õpetajatel näha võimalusi oma ainekavast lähtuvate õpieesmärkide saavutamiseks ning koostöös kolleegidega kavandada näiteks matemaatika, emakeele, võõrkeele, kunstiõpetuse ja loodusõpetuse tundide liitmisel aktiivset õpiprotsessi, mis on vahelduseks klassis toimuvale.

Üks ühine õuesõppetund võib täita kuni viie ainetunni ülesandeid, kui see toimub õpetajate ühisel ettevalmistusel ja läbimõeldud meetodikaga. Vaja on ainult loomingulist mõtlemist ja rohkem suhtlemist.

Helle Kont ja Anneli Ehvest
Tartu keskkonnahariduse keskuse koolitajad

„Täna õpime tervisliku elu toidupüramiidi,“ ütles ühel päeval tunni alustuseks õpetaja Mark. Tal oli idee käivitada tervisliku toitumise projekt, mis ärgitaks õpilasi analüüsima oma toitudeselid. „Ooh, toidupüramiid. liigaav! Miks me ei võiks minna mäkki või hessi „toitu uurima?““ teravmeelseti klassis.

Õpetaja kogus end hetke, hingas sügavalt sisse ja lausus: „Olgu. Lähme üle tee hamburgerirestorani.“

Jalutati toidukohta ja einega tagasi koolimajja. Kui klass oli kohad taas sisse võtnud, üksik hamburgerieine pakendist välja harutatud ning osadeks lahti võetud, kirjutas õpetaja Mark tahvlile kaks küsimust: „Mis see on?“ ja „Kust see pärit on?“

„Selle nädala ühiskonnaõpetuse tundide ajal otsite neile kahele küsimusele vastuseid,“ selgitas ta. „Järgmisel nädalal ootan teie lühikesi esitlusi.“

Mark lubas kasutada uurimistöös internetti, kooliraamatukogu, telefoni tema tööruumis ja küsitleda inimesi kiirtoidurestoranis. Ta jagas klassi kuueks neljaliikmeliseks rühmaks. Üks rühm sai uurimiseks saiakukli, teine friikartulid, kolmas karastusjooji, neljas grillitud loomalihatüki, viies lisandid – ketšupi, sinepi ja marineeritud kurgid – ning kuues rühm toreda kilepakendis mänguasja.

Uurimise ootamatud tulemused

Järgmisel nädalal oli friikartuligrupil teistele jutustada, et kiirsöögiarestoranid vajavad tohutuid koguseid üht kindlat sorti kartuleid, et tagada kogu ketis ühtlane kvaliteet. Kartulisortide mitmekesisus on seetõttu drastiliselt vähenenud ja see on muutnud kasutatavaks sordid kahjuritest ohustatunaks, mis omakorda on suurendanud tõrjevahendite kasutamist. Keskkonnaktiivsete saidilt leiti, et hamburgeritootja on tulnud vastu tarbijate nõudmisele ja loobunud kasutamast ühe rahvusvahelise agro-gigantfirma geneetiliselt muundatud (GM) kartulit. Tootja ametlikku kinnitust sellele projekti kestel ei saadud.

Mänguasjagruppi ei üllatanud, et lelu toidukomplekti juures on turundustrikk. Kuid nad olid hämmingus, avastades keskkonnaaktivistide lehelt teabe, nagu oleks kuni 2000. aastani komplekteerinud hamburgerimänguasju ühe Aasia riigi 13-aastased lapsed, kes töötasid 16 tundi päevas 7 päeva nädalas, elasid ülerahvastatud ühiselamus ja said palka alla 3 dollari päevas. Avalikkuse kriitikal reageerides viinud kompanii lelutehase mujale, öeldes, et ei olnud oludest

Mis on hamburgeril pistmist haridusega?

SXC.HU

teadlik. Kuidas sellega täpselt oli ja kus lelutehas praegu asub, kompanii ärisaladusele viidates selgitada ei soovinud. Restoranikülaliste küsitlusega aga selgitati välja, et leluga mängimise aeg on keskmiselt... alla 10 minuti.

Pole õigeid ja valesid vastuseid

Klassis tekkis elav arutelu selle üle, kui eetiline on kompaniidel viia tootmine maadesse, kus valitsevad töötingimused, mis nende kodumaal on vastuvõetamatud. Mõõndi samas, et asukohamaa kontekstis on lapstööjõu teenitud dollarid perekonnale vältimatult vajalik sissetulek. Tõdeti arengu ja kultuurierinevusi põhja-lõuna suunal. Laste õiguste kaitse omandas nende noorte jaoks tegeliku tähenduse.

Puhkes vaidlus GM-toidu poolt ja vastu nii tervise kui ka keskkonnanahoiu seisukohast. Enamik õpilastest polnud teadlik, et nad juba kasutavad GM-toiduaineid – karastusjoogirühm oli avastanud, et joogi magusaine sisaldab GM-maisi. Tärcas mõte arvutada kokku,

mitu kilomeetrit on hamburgerieine komponendid enne nende klassiruumi jõudmist reisinud. Ei suudetud kokku leppida ühes õiges vastuses, kuid pakuti arvud olid kümnetes tuhandetes.

Üks lahtilammutatud hamburgerieine tõi esile küsimusi ja ebakõlasid, osutas ebavõrdsusele, viis mõtet tervise, eetika, ettevõtete sotsiaalse vastutuse, tarbimise, majanduse, bioloogilise mitmekesisuse ja palju muu peale. Noored hakkasid nägema kõige igapäevaseimate tarbijaotsuste suuri majanduslikke, sügavaid sotsiaalseid ja määravaid keskkonnanaspekte.

Hamburger pole süüdi

Marki eesmärk ei olnud peletada klass eemale hamburgeritest. Hamburger on üks näide miljonist võimalusest, mis on meil käeulatuses, et seda õppevahendina kasutada. Päril elu ongi parim õppevahend. Mark soovis, et õpilased saaksid teadlikuks toidu ja muu igapäevase tarbimisega seotud säästva arengu aspektidest – hea tervis, puhas kesk-

Professor **Arjen Walsi** tööde keskne küsimus on, kuidas luua tingimused, mis toetavad õppimise uusi vorme. Selliseid vorme, mis kasutaks kestliku maailma poole pürgimisel seni rakendamata mitmekesisust, loovust ja leidlikkust. Lõpptulemusena peab kestlikus ilmne igapäevaelu igas tahus – inimeste mõtteviisis ja väärtustes. See sõltub Arjen Walsi sõnul sellest, mida ja kuidas inimesed õpivad.

Arjen Wals on sotsiaalse õppimise, keskkonnanahariduse ja säästva arengu professor Wageningeni ülikoolis Hollandis. Tema uurimistööd keskenduvad õppimisprotsessidele, mis aitavad luua kestliku maailma. Wals kaitses 1991. aasta Fulbrighti stipendiaadina Michigani ülikoolis doktoritöö. Tema väitekirj keskendus keskkonnapsühholoogia ja keskkonnanahariduse seosele ja vastasmõjule.

kond, sotsiaalne võrdsus, majanduslik edu. Aga ka sellest, et elus polegi õigeid ja valesid valikuid.

Mark osutas sellele, et peame suutma teha antud hetkel olemasoleva informatsiooni põhjal parima otsuse. Et me oleks elus otsuste ja valikute tegemisel võimalikult edukad ja saaksime elada õnnelikult, peame oskama koguda informatsiooni ja seda kriitiliselt hinnata, esitleda oma arvamust, väidelda, kaitsta oma seisukohta, teha grupis koostööd, sallida eriarvamusi, läheneda teemadele mitmekülgset jne.

Mida uurisid välja lisandite, liha- ja kuklirühm? Kas on võimalik valmistada tervislik hamburger, olles seejuures sotsiaalselt vastutustundlik ja kasutades vähem energiat? Seda ja palju muud köitvat sotsiaalse õppimise ja keskkonnanahariduse kohta lugege Wageningeni ülikooli professori Arjen Walsi blogist [transformativelearning.nl](#).

Blogi materjali põhjal koostanud
Marit Suurvälgi

Töö zoologia õpitoas.

SÜGi teadusteatri tegija Mart Laus noorematele koolikaaslastele esinemas.

Saaremaa ühisgümnaasium on tulevaste loodusteadlaste kasvulava

Noorte teadussõu „Rakett69” vaatajad elavad kindlasti kaasa kahe vahva tüdruku, alati naerusuise keemiatudengi Riinu Ansperi ja särtsaka bioloogi Kristiina Tüüri võistlusele. Oranžide võistkonna kaunitarid on Saaremaa ühisgümnaasiumi (SÜG) vilistlased ja annavad aimu, kui head tööd tehakse selles koolis loodusteaduste vallas.

„Riinu tuli meile õppima Tornimäe koolist,” meenutab toonane keemiaõpetaja Anne Teigamägi. „Ta tuli keeleklassi, aga selgus, et ta on tugev ka reaalinetes. Näiteks matemaatikaeksami sooritas Riinu abituuriumis tulemusele 99/100st, seda suudavad väga vähesed.”

Anne Teigamägi juhendas ühtlasi Riinu uurimistööd, mille teemaks oli süsihappegaasi ja hapniku vahekorra muutumine klassis nr 320. Idee selleks saadi Eesti Füüsika Seltsi korraldatud iga-aastasest õpitoast, kus demonstree-riti Vernier’ andurite võimalusi.

„Riinu sattus neist väimustusse. Koolis on Vernier’ andurid õppevahendite seas olemas, nõnda oli meil lihtne ka tema uurimistöe idee ellu viia,” selgitab Teigamägi. „Katsetasime, mis juhtub klassi õhuga näiteks inimesi täis kinnises ruumis või siis, kui ruumis on õhutamiseks avatud aken või kui sinna on toodud parkümmend suurt taime. Väga suuri muutusi ei olnud, aga protsess ise oli huvitav ja õpet-

Kristiina Tüür võlus vaatajaid kandiliste seebimullide puhumisega.

lik ning kahtlemata süvendas õpilaste huvi leida nähtustele teaduslikke põhjendusi.”

Teadus on õppetöö loomulik osa

Anne Teigamägi tegeleb õpilasteadusega iga päev ja on juhendanud paljude gümnasistide uurimistöid: „SÜG on ilmselt Eesti kõige pikema õpilaste

Keeletüdruk Riinu Ansper on andekas ka loodusteadustes. 2 x MARKO USLER

teaduslike uurimistöde praktikaga kool, see on meil olnud kohustuslik tosinkond aastat. Nüüd, kus üks uurimistöe on uue õppekava järgi gümnaasiumis kohustuslik, tulevad õpetajad meie juurde teadmisi omandama.”

Teadustööde juhendamise juures mängib olulist rolli õpetaja initsiatiiv. Kord aastas teevad SÜGi õpetajad ise

uurimistöid või tutvustavad oma ülikooli lõputöid. Kolleegid saavad vaadata kogemusi, küsida juhiseid, jagavad oma ideid ja saavad uusi.

„Sinu enda suhtumine on oluline. Lastele tuleb isikliku eeskujuga näidata, et miski ei ole keeruline, kõik on võimalik, see julgustab neid uurima ja katsetama,” teatab Teigamägi silmade särades. „Laste ideed on kihvtid. Näiteks ehitas üks õpilane ise tuulegeneraatori – arvutas maksumuse ja tasuvuse ja tuli välja, et väikese generaatori saab kokku 320 euroga! Teine poiss tegi õllepurkidest päikesepatarei ja taotleb oma leiutisele nüüd patenti.”

Uurimistöö sisaldab alati ka teoreetilist, selgitavat osa. „Põhimõte on lihtne: sa pead oma uurimistulemusi või leiutisi suutma niimoodi kirjeldada, et kui keegi seda loeb, siis ta saab aru, millega tegu. Ja kui õpetajal on endal uurimistöö tegemise kogemus, siis oskab ta ka õpilast paremini suunata,” usub Anne Teigamägi.

Teadus- ja huvikool toob noored kokku

Igas väikeses inimeses on olemas loomupärane huvi maailma vastu. Kuidas seda huvi üleval hoida? Ja kuidas saada üle teismelisee iseärasustest, mil iga valdkond põrkub kõhkluste, huvipuiduse ja arrogantsi vastu?

„Oleme teadus- ja huvikoolis pannud käima võimalikult eriilmelisi ringe, et loomulikku huvi toetada. Pelgalt arvutis olemisest enam ei piisa ja uued tehnilised lahendused ei ole paeluvad, sest neid tuleb nii palju. Asja huvitavaks teha on keeruline – kui esinemisvajadust saab toetada tantsimise ja laulmisega, siis teaduses atraktiivset leida on märksa suurem väljakutse,” sõnab Indrek Peil, SÜGi õppealajuhataja projektiõppe alal.

Huvikool võimaldab tegevused süstematiseerida ja minna teemadesse kättpidi sisse. SÜGi teadus- ja huvikool toimib projektipõhisena; õpetajad ise on innukalt taotlenud toetusraha. Sisutegevustele on saadud toetust näiteks Euroopa Sotsiaalfondi Innove Elukestva õppe meetmest, SA Archimedese TeeMe programmist ja SA Keskkonnainvesteeringute Keskusest (KIK). Osa huvikooli kuludest katab edaspidi kohalik omavalitsus.

Huvihariduse eesmärgiks on üksiti gümnaasiumile järelkasvu andmine, sest nooremas astmes loodusteadustega lähemalt tutvust teinud õpilased tulevad suure tõenäosusega ka gümnaasiumisse õppima. „Uurimistöödest kõige paremal tasemel ongi loodustea-

TTÜ Virumaa kolledži teaduslaagris katseid tegemas.

3 x INDREK PEIL

Sõrves looduslaagris.

MART MÖLDER

duste vallas tehtud, kooli õpilased on toonud esikohti mitmelt konkursilt ja jõudnud rahvusvahelisele tasemele,” tõdeb Indrek Peil.

Kooli juurde kerkib Saaremaa keskkonnahariduskeskus

Tänavu juulis peab valmis saama Saaremaa esimene keskkonnahariduskeskus, mis on avatud kõigile Saaremaa õpilastele.

Veebruari alguses on kooli kõrval näha vundamendiauku ja ehitusmehi, tulevase maja mahtusid võib juba ette kujutada. Keskkonnahariduskeskuse ehitamiseks saadi raha Euroopa Regionaalarengu Fondi keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamise meetmest, mida vahendab KIK.

„Me ei tahtnud suurt maja, ehitame sellise, mille ülalpidamiskulu on mõistlik. Küll tulevikus jõuame laiendada,” ütleb Anne Teigamägi. „Kaks aastat on meil kasutada Euroopa raha, loodame, et ka edaspidi ei jäeta meid üksi. Pro-

jekte on alati võimalik kirjutada, loodame KIKile. Ka omavalitsus toetab kenasti, 40% ongi nende kaudu omafinantseering.”

Uues keskkonnahariduskeskuses on suur klass, kus saab laudu vabalt ümber paigutada, et korraldada näitusi või keskkonnaklubi ühistegevusi. Kahel korrusel on kaasaegselt sisustatud laborid. Majas saab olema lift, et tulla saaksid ka ratastoolis liikujad. Uus maja toob kaasa ringitegevuse laiendamise, juba praegu on teada, et avatakse loodusfotograafia- ja lemmikloomaring, kesken- dutakse enam jätkusuutlikule arengule ja taaskasutusele.

„Keskkonnahariduskeskus on veel üks põhjus, miks Saaremaal on hea elada ja õppida,” usub Anne Teigamägi. „Meie lootus on, et kumu ühisgümnaasiumi võimalustest levib kaugemale ja siia tuleb rohkem meretaguseid lapsi õppima.”

Ylle Rajasaar

Näiteid Lehola keskkonnahariduskeskuses valminud kostüümidest.

ERAKOGU

Keskkonnaharidus kastis ja kostüümis

Alates 2006. aastast tegutseb Tallinnas Mustamäel ainulaadne keskkonnahariduskeskus, kus koolitatakse lasteaia-õpetajaid ja kust linna lasteaedadel on võimalik laenutada erinevaid õppevahendeid. Lehola keskkonnahariduskeskuse tegevust on selle algusest peale juhtinud rõõmsameelne Mairi Enok.

„Töötasin Tallinna Sikupilli lasteaias. Osalesime Hollandi-Eesti ühisprojektis, kus seminaride ajal hakati arutama, milline võiks olla meie lasteaedade keskkonnahariduskeskus – Hollandis on selliseid keskusi igas linnas. Tookord tundusid need mõtted utoopilistena, aga 2006. aastal siia Lehola lasteaia juurde see keskus loodi,“ ütleb Mairi.

Keskkonnahariduskeskuse idee on ellu viidud koos Tallinna haridusametiga. Sisulise poole pealt andis nõu MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED, projektipõhiselt rahastavad tegevusi Tallinna keskkonnaamet ja SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK).

Raamatukogu lasteaedade jaoks

Tänaseks on Lehola keskkonnahariduskeskuses soliidne raamatukogu, mida Mairi pidevalt täiendab: „Teen raamatukauplustele ringi peale ja vaatan raamatu enne ise läbi, siis oskan õpetajatele soovitada. Võtan neid, mis on

Mairi Saaremaal.

GEORG AHER

seotud Eesti loodusega, või kui on head entsüklopeediad muudest piirkondadest, siis ka neid.“ Raamatukogus on olemas ka enamik KIKi toetatud õppe-materjalidest ning Tallinna keskkonnaameti väljaannetest.

Algusest peale on kõige populaarsemad olnud teemakastid, mille koostamist alustati samuti hollandlaste eeskujul. „Kastiprojekt on mulle kõige hingelähedasem ja sellega jätkame pidevalt tööd. Mul on abiks paarkümmend õpetajat, kes materjale luua aitavad,“ räägib Mairi. Viie aastaga on komplekteeritud 14 peamiselt loodusteemalist kasti – puud, ilmastik, linnud jt.

Tallinna lasteaedade iseärasusest

johtuvalt pandi kokku ka liiklusteemaline kast. „Idee tekkis siis, kui koos Tallinna keskkonnaametiga lasteaedades autovaba päeva korraldasime. Selgus, et neid lapsi, kes rattaga või jalgsi lasteaeda tulevad, on vähe. Kusjuures rohkem käivad lastega jalgsi aeda vene pered, eesti lastest enamust tuuakse ikka autoga,“ ütleb Mairi. Liikluskastis on hulganisti liiklusvahendite minimeeritud ning õppematerjal, kuidas korraldada säästvat veondust ja liiklust.

Mahukas teemakast võimaldab lasteaias kuni nädala jagu tegevusi. Õpetaja jaoks on juhend muusikaliste, käeliste ja liikumisülesannete läbiviimiseks. Mitmed õpetajad on kastiideed jäljendanud ja koostanud päris oma kastid.

Kostüümid toidavad fantaasiat

Uudisena on Tallinna õpetajatel võimalik Leholast laenutada loomakostüüme. „Teatri kostüümilaost vajalikke asju võtta on lasteaias jaoks kulukas. Hakkasin koos Nõelakoja rätsepaga järjest välja mõtlema, milliseid kostüüme valmistada. Olen lähtunud õppeprogrammist ja teinud kõigepealt valmis koduloomade ning tuntud metsloomade rüüd,“ räägib Mairi. „Loomanahkade“ stangel ripub ka Nähka, paar aastat tagasi Tallinna ja Pärnu lasteaiakasvatajate koostöös sündinud fantaasiategelane, kes oma vahvate lugude kaudu lapsi loodusega sõbraks teeb.

Kõik kostüümid on täiskasvanu mõõtu ja neid kombineerides on võimalik teha põnevaid etendusi. Võttes abiks KIKi toel välja antud Nähka-lugude raamatu ja laenutades Leholast kostüümid, saab lasteaias luua tõelise loodusfantaasiamaailma, mis laste jaoks on üht-aegu põnev ja õpetlik.

„Õpetajad oskavad oma tegevusi ette planeerida – kui on teada, et tuleb teemapäev või -pidu, siis broneeritakse kostüümid aegsasti ette. Ja vastavalt sellele, mida rohkem küsitakse, arendame oma kostüümivaru ka edasi,“ kinnitab Mairi.

Veebipõhised töölehed

„Ka Lehola lasteaia õuel on üks hea uudis – Sampo panga abiga saime püsti õuesõppe majakese,“ rõõmustab Mairi. „Oleme seal teinud näitusi, suvel pakub see varju leitsaku eest, talvel võib kasutada päkapikumajana. Viime õppevahendid sisse ja ongi jälle midagi uut laste jaoks.“

Tänavu on Lehola keskkonnahariduskeskuses käimas KIKi projekt, mille käigus 20 õpetajat Tallinna lasteaedadest loovad uued, veebist printitavad töölehed. „Esimeses etapis võtsime

ette Eesti metsloomad, õpetajad saatsid meile loomateemalisi töölehed; märtsis läheme Elistvere loomaparki metsloomade käitumist lähemalt vaatama,” selgitab Mairi. Kevadel alustatakse projekti teise osa, Eestimaa taimedega.

Töölehed valmivad juunis ja on mõeldud 3-7aastastele lastele. „Töölehel on mõned lihtsad ülesanded, pisut tekstiosa ja kunstnik Tuuli Kuninga joonistatud pildid. Kõik töölehed lähevad üles veebi ja õpetaja saab need välja printida. Sama lehte saab kasutada ka mänguna – lõigata pilte välja ja tõsta neid ühest kohast teise, kleepida ja kombineerida,” selgitab Mairi.

Lisaks on tänavu plaanis traditsioonilist õuesõppepäeva tähistada. „Varem on seda tähistatud nii loomaaias, botaanikaaias kui vabaõhumuuseumis, tänavu läheme Pääsküla rabasse,” teatab Mairi ja loodab, et koolituse järel on rohkelt neid õpetajaid, kes oma lastega rabasse minna tahavad. „Kõik osalejad saavad raba kaardi, kus on ka valik ülesandeid, mida õuesõppe käigus lastega lahendada saab.”

Vähem juttu, õues pikem samm!

Augustis korraldatakse Tallinna keskkonnaametiga koostöös õppepäev Aegna saarel. Aegna saavad tasuta minna kõik linna lasteaedade ja koolide õpilased, ent õpetajate koolitus on väga vajalik, et innustada neid saare looduskeskuse võimalusi rohkem kasutama.

Keskkonnaharidusega tegelevad õppekava kohaselt kõik lasteaiaid. Palju sõltub ka lasteaia asukohast: linnaäärsetel on rohkem rohelust ümber ning mugavam matkadel käia ja loodust uurida. „Nõmme Rabarübliku lasteaias tehakse pidevalt retki loodusesse, Tallinna Paekaare lasteaed korraldab kiviteemalisi üritusi ja käib lauluväljaku juures matkamas. Kõik sõltub ikka õpetajate aktiivsusest,” arwab Mairi.

Lehola keskkonnahariduskeskuse koolitustele ja õppepäevadele on tere tulnud kõigi Eesti lasteaedade õpetajad, ent kuna keskuse igapäevaseid toimetamisi rahastab Tallinna linn, siis tasuta laenutada saavad õppevahendeid ja kostüüme vaid Tallinna lasteaiaid.

„Muidugi võiks sarnaseid keskusi tekkida ka mujal Eestis, vaja on head algatust ja sobivaid ruume ning lisaks kohaliku omavalitsuse toele ka julgust projektipõhiselt toimida. Alati võib tulla Leholasse kogemusi ja julgustust saama,” võtab Mairi keskkonnahariduskeskuse loo kokku. Infot Lehola keskkonnahariduskeskuse kohta leiab kodulehelt leholakhk.edu.ee.

Ylle Rajasaar

Koostöökoja loomise koosolek lisaks.

2 x ANNE-LY FERŠEL

Üksi hea süüa, kahekesi hea magada, hulgakesi hea tööd teha

2006. aastal alustati riikliku looduskaitsekeskuse Ida-Viru regiooni direktori Kaili Viilma eestvedamisel „Ida-Virumaa loodushariduse edendamise kava 2008–2011” koostamist. Töö käigus selgus, et keskkonnaharidus hõlmab erinevaid huvigruppe, ning partnerite ring üha laienes.

Ida-Viru koostöökoja teebki eriliseks asjaolu, et keskkonnahariduse vilju külvatakse sõbralikus koostöös keskkonnaameti, Riigimetsa Majandamise Keskuse, Ida-Viru Omavalitsuste Liidu, omavalitsuste, haridusasutuste, muuseumide, MTÜ-de, sihtasutuste ja ettevõtjate esindajatega. Praegu kuulub koostöökoja aktiivsemasse ringi peaaegu 30 liiget.

Koostöökoja üheks oluliseks töövormiks on infovahetus ümarlaudadel. Iga ümarlual osaleja tutvustab oma organisatsiooni keskkonnahariduslikku tegevust: tehtud töid ja saavutusi, tule-

vikuplaane ning ideid. Tehakse ettepanekuid, küsitakse nõu, pannakse kõrva taha oluline info ja haaratakse kinni uuest võimalusest koostööks. Üritatakse olla mitmekülgsed nii teemade kui ka meetodite valikul.

Sellisel moel on lahendatud palju probleeme, algatatud häid ettevõtmisi ja sõlmitud koostööleppeid. Näitena võib tuua õuesõppe programmide koostamise Ida-Virumaa õuesõppialadele ja -radadele ning looduskooli juhendajatele, samuti seeneperepäevad. Heaks koostöö näiteks võib tuua ka õppeprogrammi „Savi meie kätes”, mis töötati välja koostöös MTÜ Kõrtsialuse Küla Seltsiga.

2010. aasta ümarlual kaardistati uuesti keskkonnahariduskeskuste ja -tugipunktide hetkeolukorrad. Ida-Virumaal on 17 potentsiaalset keskust-tugipunkti, millest 12 aktiivselt tegutsevad. Keskused moodustavad mitmekülgse teemadevõrgu: tööstus, loodusressurside kasutamine, pankrannik, linna-lood, metsaküla traditsiooniline elulaad jne. Võrreldes 2007. aastaga on keskkonnaharidus oluliselt arenenud.

Keskkonnaamet hoiab kätt pulsil: jälgime keskkonnahariduse valdkonnas toimuvat maakonnas ja Eestis, valmistame ette ümarlauda ja koostöökoja kokkukutsumist 1-2 korda aastas.

Alates 2011. aastast tunnustab Ida-Viru koostöökoda aasta lõpus tänukirjaga aktiivsemaid tegijaid.

On tunda koostöökoja ühtsust, usaldust, sõprust ja austust üksteise vastu, mis annab innustust tegutseda ühtse eesmärgi nimel – hoida ja luua parem keskkond.

**Heldi Aia
Anne-Ly Feršel**

Keskkonnaameti keskkonnahariduse spetsialistid

Loodusinimesed pärast koosolekut metsas jõudu taastamas.

Keskkonnaminister Keit Pentus ning Kumari preemia laureaat Veljo Ranniku koos värskete noore looduskaitse märkide omanikega Viljandi Pärimusmuusika Aidas 20. novembril 2011.

HEIDI TOOMING

Noori loodushuvilisi tunnustatakse märgiga

Aktiivseid loodushuvilisi noori on äärmiselt oluline tunnustada, sest loodushoidlik mõtteviis hakkab kujunema juba varases koolipõlves. Hooliv suhtumine loodusesse aga saab sündida vaid heast looduse tundmisest.

Tublisid looduskaitsejaid on Eestis looduskaitsemärgiga tunnustatud juba I Eesti vabariigi ajast, mil 1940. aasta kevadel anti välja esimesed 23 looduskaitsemärki. Seejärel märkide väljaandmine ajutiselt katkes. Aastal 1958 hakati välja andma ENSV looduskaitsemärki, millel oli kolm järku, sh noore looduskaitse märk. Eesti vabariigi taasiseseisvumisega lõppes omakorda nõukogude looduskaitsemärgi aeg.

Kaks aastat tagasi, looduskaitse 100. juubelil taastati looduskaitsemärkide väljaandmise traditsioon. Uuel looduskaitsemärgil on 3 liiki – looduskaitse kuldmärk, Eesti looduskaitsemärk ning noore looduskaitse märk. Esimest neist antakse koos Eerik Kumari nimelise looduskaitsepreemiaga ning teist omistatakse oluliste looduskaitse teenetega isikuile.

Noore looduskaitse märgiga soovib keskkonnaministeerium tunnustada ja eeskujuks seada suure loodushuviga kuni 26aastaseid noori, kes on aktiivselt kaasa löönud looduskaitsealases tegevuses. Märk antakse noorele, kes on erilisel silma paistnud loodushoiu alal, saavutanud häid tulemusi loodushariduse konkursil või aidanud kaasa loodusteemalise ürituse korraldamisel.

Esimesed 20 noore looduskaitse märki anti välja eelmise aasta 20. novembril Viljandi pärimusmuusika aidas toimunud pidulikult kontserdil.

Märgisaajate hulgas oli loodusainete olümpiaadidel edukalt esinenud õpilasi, erinevate loodusteemaliste ürituste eestvedajaid ja korraldajaid, samuti uurimistööde koostajaid. Kõiki märgisaajaid ühendab suur loodushuvi.

Noore looduskaitse märk on valmistatud valgest vasest ning kujutab emaileritud tammelehte. Märgi autor on kunstnik Julia Maria Künnap.

Tänavuseks autasustamiseks ettepanekute esitamise tähtaeg kuulutatakse välja uue kooliaasta alguseks. Lisainfo: Piret Palm, piret.palm@envir.ee, telefon 626 2889.

Noore looduskaitse märgi laureaadid:

Anni Männil (Paide Ühisgümnaasium, vilistlane), Anu Ainsaar (Tallinna Reaalkool), Elina Jantson (Pärnu Kuninga Tänav Põhikool), Iris Merilo (Tallinna Reaalkool), Jaak Joonas Keldoja (Tartu Forseliuse Gümnaasium), Julia Ertsin (Kohtla-Järve Slaavi Põhikool), Karoliine Kurvits (Pärnu Kuninga Tänav Põhikool), Kati Plaan (Tartu Ülikool), Laura Pärtel (Tallinna Ülikool), Maili Lehtpuu (Kohtla-Järve Järve Gümnaasium, vilistlane), Marko Vainu (Tallinna Ülikool), Martin Tuul (Tartu Ülikool), Maryliis Teinfeldt (Tapa Gümnaasium), Mati Lepikson (Tallinna Prantsuse Lütseum), Merit Eensoo (Tartu Kõrgem Kunstikool), Mihkel Keldoja (Jaan Poska Gümnaasium), Oliver Kalda (Tallinna Ülikool, vilistlane), Rauno Kalda (Tallinna Ülikool, vilistlane), Robert Jakob Oetjen (Elva Gümnaasium), Stella Maria Kangur (Mustamäe Gümnaasium).

Piret Palm

Keskkonnaministeeriumi looduskaitse osakonna peaspetsialist

Reporter, kõtt! Kaamera läks, sõidame!

On veebruari kolmanda nädala reede hommik, akna taga näitab nelja miinuskraadi; päikest võib pilvede alt vaevu aimata. Tallinnas, toimetuses, rõõmusest võttegrupp kaameraid kotti pakki – ilm ja valgus on eelseisva Paunküla-võtte jaoks just sobivad.

Otsin kodus endale sobivat riietust ja leian oma õuduseks, et vahepealsete kuudega on soojad suusapüksid kapi-nurgas kokku tõmbunud ning matkasaa-pad ei taha kuidagi mu varvastega sõbraks saada. Järgin reeglit, et talvel tuleb riietuda kihiliselt nagu kapsas, ja ajan ülestikku selga tavapärased õueriided.

Sellest et on viga tulla pahkluudeni lumme üksnes teksastes ja madalates saabastes, saan aru juba esimese saja meetri peal Hendrik Relvele, Arvo Vilule ja Riho Västriku järele ukerdades. Režissöör Riho vaatab mu riietust üsna hämmeldunult ja küsib: „Proua reporter, kes tuleb metsa palja tagumikuga?“

Naeratan ning juhin jututeema eelseisvale võttele. „Oleme siia Paunkülla kogunenud selleks, et teadmamees saaks meile rääkida metsa tähtsusest eesti rahva ajaloos,“ muheleb režissöör.

Rekvisiidid.

Leia pildilt operaator!

Hendrik kommenteerib mu kõrval: „Mina ainult vaatan, kuhu kinomehed mind viivad, ja siis nad ütlevad, mis ma seal tegema hakkan.”

Nali naljaks, tegelikult on meestel käsil aja- ja ressursimahukas, 52minutilise loodusdokumentaali, mis peaks vaatajatele andma tunde ülevaate sellest, kui omanäoline, kordumatu ja vahelduv on Eestimaa loodus. Filmi tööpealkiri on „Hoidmise vägi” ja selle idee hakkas Hendrik Relve peas küpsema juba kolm aastat tagasi. 2011. aastal otsustas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus rahastada filmi esimest osa, st materjali salvestamist.

Idee areneb töö käigus

Algne idee on töö käigus kõvasti selginenud ja arenenud. „Eks me leiame ühendavaid motive, stsenaariumi kirjutatakse töö käigus edasi,” sõnab režissöör. „Üles võetud materjal tuleb läbi vaadata, läbi monteerida ja mõtestada, alles siis saab rohkemat rääkida.” Riho viskab pikkade räätasammudega mööda rada edasi, lumepilv järel.

Oleme kõndinud kilomeetri jagu piki Paunküla veehoidla serva. Enne meid on siit läinud hiid-jänes; tegelikult küll valgejänes, kelle jäljed päike hiiglaslikeks on sulatanud. Oma radu on teinud hiired ja metskitsed ja klassikastiili harastavad suusatajad. Jõuame järsakule. „Siin vasakul on ka üks järv, aga vägev metsa siin pole,” nendib Hendrik.

Sätitakse rakursse ja arutatakse asja. „Peasi, et oleks mingi pilt sinna järvele ka,” arwab Hendrik.

„Kõike ei saa,” ütleb Riho.

„Saab küll,” teatab operaator Arvo.

Jääb siis nii, et operaator otsustab, kuidas saab või ei saa. Kolmik hargneb mõneks ajaks nõlvale, okste ragi-

nal kaovad mehed võserikku. Siis ronib režissöör rahulolevalt tagasi seljandikule, tõmbab Hendriku endale kõrvale ja teatab võidurõõmsalt: „Oi, siin on nõidus! Vaata, Arvo! Vaata, siin on kaardus lepad üle jõe.”

„Panoraam oleks hea,” arwab Hendrik.

„Noh, mis räägid, Arvo?” küsib Riho.

„Teeme ikka siinpool,” kostab operaatori hääl kuskilt sügavikust.

Otsustatakse, et võetakse võimalikult erinevaid nurki, ja asutakse kotikuhilat aegamööda lahti pakkima. Kaamera, statiiv, heli, optika, taustamikrid. „Kõtt, reporter!” ütleb Riho minust asjadeskuhja all mööda vaarudes. „Sa oled ennast kõige kitsama koha peale ette ajanud!”

Filmimine nõuab vaikust ja rahu

Saan meeskonnal jalust ära ja jälgin nende mängu hiirvaiksel aupaklikust kaugusest. Kaameraklõps vales kohas paneb kõiki kolme ehmunud metsloomade kombel mulle otsa vaatama. Kõtt, reporter, ma sain aru küll.

„Kas ma tekin kaadrisse sealt kuu-sepuu juurest?” küsib Hendrik seljakotti selga vinnates. Operaator Arvo vastab, et jah, umbes sealt peaks ta tekkima küll. Riho küsib, kas kõik on valmis. „Paneme käima!” Hendrik hüüab kaugevalt positsioonilt „Kas tulen või?” „Sõidame,” kõlab režissööri käsk.

Ja siis tehakse kõike uuesti. Režissöör tahab suures plaanis jalgade liikumist: „Hendrik, ära näoga tööta, me teeme ainult jalgadega!”

Riho räägib, et üheskoos ollakse väljas kolmandat korda: „Jaanuari viimasel laupäeval olime Tudus võttel, ilm oli nagu kompu, päike paistis ja 26 kraadi oli külma. Käisime Uudo Timmi ja kohaliku jahimehe Toomasega metsas nende toimetamist vaatamas. Erinevad operaatorid on käinud filmimas, oleme kogu aeg valmisolekus number üks.”

Räätsad kohtuvad nõlvaga

Otsus, kuhu ja millal minna, sünnib põhjaliku eeltöö tulemusena. Võttekohti üle vaatamata, kohalugusid kaardistamata seda filmi ei sünniks. Lugusid valib välja Hendrik Relve. Režissöör omakorda püüab need lood pildi sisse mõelda ning jälgib, et need soovitud võtmes üles võetud saavad.

Hendrik on vahepeal tardunud ja küsin murelikult, kas midagi juhtus. „Ei, kõik on hästi, ma olen valmis õhtuni tööd tegema, mõnus ilm ja lahe olek,” naerab Hendrik.

„Kuule, Hendrik, aga sa võid juba vahepeal hakata vaikselt allapoole roomama,” ütleb Riho.

„Ma lähen ringiga,” vaatab Hendrik enda ees laskuvat nõlva.

„Ei, pane ikka otse alla,” ässitab Arvo.

„Lugupeetud kunstnikud, räätsadega saab mäest alla igat moodi, ainult mitte niimoodi!” ütleb Hendrik ja läheb omasoodu kaarega nõlvast alla.

„Võta räätsad ära,” hüüab Arvo.

„Ei, räätsad jäävad jalga,” mõirgab režissöör.

Filmitegemine on pikk protsess

Hiilin vaikselt nagu hiid-valgejänes tulnud teed pidi tagasi. Ilm on imeliselt sametine, teen kõrkjapuhmaste juures peatuse ja naksan paar pilti – niisama, ilu pärast. Samal ajal mõtlen, et kui ühe pisikese metsa-episoodi ülesvõtmiseks kulub terve päev, siis kuidas küll jõutakse kogu materjal järgmiseks hilisuveks salve saada.

Aga Riho Västrik, kes ühtlasi on ka uue dokumentaali produtsent, on kogunud mees. „Oluline on kätte saada kõik see, mida me oleme soovinud ja planeerinud,” ütleb ta. „Õnneks tuli lumi maha, talv filmist välja ei jää. Loodame ka kevadist suurvett ja sügiseis värve.”

Suurem mure on filmi järeltöötuluse rahastamisega, sest rahatahtjaid on kaugelt rohkem kui raha.

Helistan õhtul režissööridele, et kuulda, kuidas võttepäev läks. „Lõpetasime kuue ajal, saime kõik, mida tahtsime,” ütleb Riho ja lubab nädalavahe- tusel vähemalt mõned tunnid montaaži istuda.

Terel Oom
loodusesõber

“Oi, siin on nõidus! Siia paneme kaamerad üles!”

3 X TEREL OOM

Teeme, kogeme ja õpime koos!

Maikuu esimesel laupäeval on taas tulemas Teeme Ära talgupäev. Järjest enam koole, lasteaedasiid ning huvikeskusi on õhinaga kaasa löõmas, et kodukandis midagi toredat ja kasulikku teha.

Alati ei pea tingimata reha või prügikotti haarama. Vägevaid tegusid saab korda saata ka pintsli, kudumisvarraste, kulbi või filmikaameraga, samuti mõttetalgutena. Peamine on teha talgutoid õhinaga.

Mullu peeti Eestimaal väga eriilmelisi talgud: Jõgeval kooti lastekodulastele sokke, Tartus tehti tutvust mahetoiduga, Kuuli külas valmistati käsitsi poekotte, et saadud tulust kohalikku loomade varjupaika toetada, Uulu noored koristasiid puhtaks teekonna bussipeatusest muulini, Kõpus istutati metsa. Teeme Ära talgupäeva raames peeti talgud ka 38 lasteaias ning 58 koolis.

Just praegu on paras aeg enda ümber ringi vaadata ja otsustada, mis Sinu kodukandis talgukäsi vajab. Ettevalmistusse tasub kaasata võimalikult palju noori endid. Nõu ja abi saab vajadusel Teeme Ära veebilehelt.

Peale koostegemise ja elukeskkonna paremaks muutmise rõõmu on talgutelt leitud veelgi väga olulisi elulisi väärtusi. Talgutelt on leitud sõpru, armastust, tööd ja uusi oskusi, samuti naabreid ja sugulasi, aktiivseid noori ja veel palju muud. Talgutelt on leitud isegi kodukülas seni märkamatuks jäänud rändrahn... ning kuhjaga heameelt puhtast metsatukast või looduses liikumisest. Talgud ühendavad inimesi ning oma paiga heaks oma kätega tööd tehes tekib ka sellega hoopis tihedam side.

Rohkem talguinfot leiad kodulehelt www.teemeara.ee. Kohtumiseni kõikjal üle Eesti 5. mail!

Tarmo Tüür
SA Eestimaa
Looduse Fond juhatuse liige, talgupäeva eestvedaja

Tallinna Tõnismäe reaalkooli talgud Hundikuristiku kaitsealal Kadriorus. ERAKOGU

Talgupäevaga kogunes 50 kotitait prügi ja loendamatu hulk häid emotsioone

Euroscola projekti raames talgutel osalemine oli meie klassile esimene kogemus. Koristamisobjekti otsides tekkis mõte ühendada talgud uurimistööga: mitte ainult koristada, vaid ka kirjeldata ilusat ja huvitavat paika.

Selleks paigaks valisime Hundikuristiku kaitseala Kadrioru idapiiril. Vähesed inimesed teavad, et siin asuvad juga, oja, paljand ja ajaloolise lubjaahju varemed. Talgute ja uurimistööde jaoks tegime ka oma lehekülje internetis.

Talgupäevale kogunes 33 inimest, kõigil rehad ja ämbrid käes: 23 õpilast, 9 lapsevanemat ning klassijuhataja. Tööd oli isegi rohkem, kui arvasime. Kuiv muru, lehed, peened ja jämedad oksad, rääkimata kile- ja paberkottidest, pudelitest ja muust. Eriti palju tööd oli nendel, kes puhastasid prügist oja ja juga, sest talviste karmide tuulte tõttu oli kuristikku langenud rohkesti jämedaid oksa. Palju vaeva nägid ka

need, kes koristasiid lubjaahju ümbrust – seal korjati kokku kümme-kond ämbritait klaasikilde ja tühje pudeleid!

Suure elevuse tõi „Aktuaalse kaamera“ korrespondentide saabumine. Maksim Galanin vestles nii õpilaste, lapsevanemate kui ka klassijuhatajaga.

Aga talgud läksid edasi: koristati ja paigaldati silte, korjati prügi kottidesse ja tõsteti suuri palke kuristikust välja kuhja. Töö tulemuseks oli üle 50 kotitait prügi, suur hunnik jämedaid oksa, märgistatud looduslikud ja ajaloolised vaatamisväärsused ning lehtedest ja okstest vaba Hundikuristiku oja.

Talgupäev andis kõigile tohutul positiivseid emotsioone. Imeilus kevadpäev, töö enda ja teiste inimeste heaks, koostöö ja üksteise abistamine, uus kogemus ja uued muljed – see oli üks tunderikas päev!

Natalia Jemets

SAAJA ADDRESS:

Keskonnaamet
www.keskkonnaamet.ee
Narva mnt 7a, 15172 Tallinn, Eesti
Tel: 627 2193; Faks: 627 2182
e-post: info@keskkonnaamet.ee

Keskonnahariduslehe valmistasid ette Kristjan Sahtel ja Katre Kurvits
Tel: 730 4543, e-post: katre.kurvits@keskkonnaamet.ee

Järgmine leht ilmub oktoobris 2012.

roheline trükis
Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

Küljendus: Peegelpilt OÜ
Korrektuur: Keeletoimetus OÜ
Trükk: Ecoprint AS

Keskonnaharidusleht
ilmub ka venekeelsena.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Teabelehe väljaandmist toetab Euroopa Sotsiaalfondi programm “Keskonnahariduse arendamine” (programmijuht Kristjan Sahtel, tel 730 4256, e-post kristjan.sahtel@keskkonnaamet.ee).

Eesti tuleviku heaks